

ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ФОКУСИ ПРАВНИЧИХ СТУДІЙ

УДК 342.951:614.2

DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.48>

Денис Сергійович АСТАФ'ЄВ,
кандидат економічних наук
(Державна установа «Інститут економіко-
правових досліджень імені В. К. Макутова НАН
України», м. Київ)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ІНОЗЕМЦЯМ, ЯКІ ТИМЧАСОВО ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Наукова стаття присвячена особливостям укладення договорів про надання медичних послуг іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України. Встановлено, що законодавство України не регулює особливості укладення договорів про надання медичних послуг. Зауважено, що медична допомога іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України, надається на платній основі, але методики розрахунку вартості медичних послуг, наданих іноземним громадянам, не затверджено. Зроблено висновок, що заклад охорони здоров'я, який надає медичні послуги на платній основі, повинен мати підтвердні документи, тобто укладений у письмовій формі договір про надання медичних послуг.

Запропоновано внести низку змін до національного законодавства, яке регулює укладення договорів про надання медичних послуг іноземним громадянам. Вказано, що у Цивільному кодексі України та Законі України «Про туризм» варто закріпити особливості укладення договорів про надання медичних послуг та особливості провадження діяльності з лікувально-оздоровчого туризму. Запропоновано у Законі України «Про правовий статус іноземців» передбачити, що медичні послуги іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України, надаються на платній основі на підставі договору про надання медичних послуг, який укладається у

письмовій формі.

Ключові слова: *правове регулювання, договір, медичні послуги, іноземні громадяни, заклад охорони здоров'я, медичний туризм, лікування.*

Постановка проблеми. Заклади охорони здоров'я в Україні виконують важливу соціальну функцію, забезпечуючи охорону здоров'я громадян. Водночас надання медичних послуг іноземним громадянам, які відвідують Україну з метою лікування, може стати вагомим джерелом додаткових доходів для таких закладів. У рамках програми медичних гарантій регулюється перелік медичних послуг, які доступні громадянам України. Проте надання медичних послуг іноземним пацієнтам потребує укладення окремих договорів.

На сьогодні умови укладення договорів про надання медичних послуг іноземним громадянам залишаються недостатньо врегульованими у цивільному законодавстві України, що створює певні правові та практичні труднощі. З огляду на це, дослідження особливостей укладення таких договорів є актуальним і важливим для розвитку медичного туризму та підвищення економічної спроможності закладів охорони здоров'я.

Правові засади медичного туризму та укладення договорів про медичне обслуговування з громадянами України та іноземцями висвітлено у працях багатьох дослідників. Зокрема, В. І. Теремецький та А. О. Подзіров аналізували правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму¹. Крім того, групою вітчизняних науковців було здійснено дослідження сучасного стану та перспектив розвитку правового регулювання надання косметологічних послуг в Україні, зокрема іноземним громадянам². Інша група українських науковців приділила увагу визначенню адміністративно-правових вимог до закладів охорони здоров'я в Україні, які надають послуги сурогатного материнства³.

Загальні аспекти укладення договорів про надання медичних послуг знайшли відображення у працях таких авторів, як Р. В. Майданик, Н. М. Зільник, Н. О. Абрамович, І. В. Горіславська, В. П. Маковій, Т. В. Блащук, О. В. Темченко, А. Р. Андрощук.

Водночас особливості укладення договорів про надання медичних послуг саме іноземцям у закладах охорони здоров'я України не були предметом спеціального дослідження в жодній із зазначених наукових праць. Це вказує на необхідність поглибленого аналізу цього питання для

¹ Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 169–181.

² Teremetskyi V., Stefanchuk M., Muzyka A., Cherniak O., Liubchenko O., Subina T., Pasichnyk, V. Current State and Development Perspectives of Legal Regulation for Providing Cosmetological Services in Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance. 1-8. <https://www.abacademies.org/articles/current-state-and-development-perspectives-of-legal-regulation-for-providing-cosmetological-services-in-ukraine.pdf>.

³ Теремецький В. І., Батрин О. В., Косиця О. О. Адміністративно-правові вимоги до закладів охорони здоров'я в Україні, які надають медичні послуги сурогатного материнства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 30 № 3. С. 398–409. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.36>.

вдосконалення правового регулювання та практики укладення таких договорів.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей укладення договорів про надання медичних послуг іноземним громадянам, які прибувають до України з метою лікування.

Виклад основного матеріалу. Правові засади надання медичних послуг іноземним громадянам в Україні визначені Основами законодавства про охорону здоров'я України (далі – Основи), а також іншими законодавчими та підзаконними актами. Відповідно до ч. 2 ст. 11 Основ права й обов'язки іноземців та осіб без громадянства в сфері охорони здоров'я, які тимчасово перебувають на території України, регулюються законами України та відповідними міжнародними договорами¹.

Згідно з ч. 4 ст. 4 Закону України «Про туризм» одним із видів туризму в Україні є лікувально-оздоровчий туризм². Водночас, як зазначають В. І. Теремецький та А. О. Подзіров, законодавство про туризм встановлює загальні засади здійснення туристичної діяльності, але не встановлює специфіку окремих видів туризму³.

Таким чином, надання медичних послуг іноземним громадянам у закладах охорони здоров'я України здійснюється на підставі положень законодавства про охорону здоров'я та про туризм, що вимагає чіткого узгодження нормативних актів і врахування особливостей лікувально-оздоровчого туризму.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про правовий статус іноземців» іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України. Водночас згідно з ч. 1 ст. 11 цього ж Закону, відсутність дійсного полісу медичного страхування може бути підставою для відмови у наданні візи⁴.

Отже, громадянин іноземної держави, який бажає отримати візу для відвідування України, зобов'язаний мати поліс медичного страхування. На основі цього поліса страхова компанія може забезпечити оплату медичних послуг, наданих іноземному громадянину в закладах охорони здоров'я України. Водночас слід враховувати, що громадяни окремих держав мають право в'їжджати на територію України без оформлення візи, що створює додаткові проблеми при організації надання медичних послуг.

Особливості надання медичної допомоги іноземцям, які тимчасово перебувають на території України, регулюються окремою постановою уряду

¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

² Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.

³ Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2022. № 1. С. 179.

⁴ Про правовий статус іноземців : Закон України від 22.09.2011 № 3773-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17/find?text>.

України (далі – Постанова № 121). Згідно з п.п. 2–7 Постанови № 121 встановлені такі умови надання медичної допомоги іноземцю:

- медична допомога надається на платній основі;
- вартість медичної допомоги, наданої іноземцю, визначається самостійно закладом охорони здоров'я;
- оплата медичної допомоги здійснюється в безготівковій формі в національній валюті;
- у разі надання іноземцю екстреної медичної допомоги за рахунок коштів державного бюджету, він зобов'язаний компенсувати її вартість на рахунок закладу охорони здоров'я;
- надавач медичних послуг зобов'язаний надати іноземцю рахунок із зазначенням суми, яка підлягає компенсації¹.

Отже, надання медичної допомоги іноземному громадянину повинно здійснюватися на платній основі, а заклад охорони здоров'я повинен надати йому рахунок із вказівкою суми, яка підлягає оплаті. Варто врахувати, що гроші повинні перераховуватися на певній правовій підставі, зокрема, для оплати послуг, наданих за договором. Згідно зі ст. 208 ЦК України правочини між фізичною та юридичною особою повинні бути вчинені у письмовій формі². Відповідно до ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» здійснення бухгалтерського обліку потребує відповідних первинних документів³. Згідно з абз. 3 пп. 2 п. 4 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб» від 05 липня 2024 року (далі – Постанова № 781) надання платних послуг фізичним особам з медичного обслуговування повинно оформлюватися підтвердними документами⁴. Отже, для надання медичних послуг іноземцю заклад охорони здоров'я повинен укласти відповідний договір із пацієнтом у письмовій формі.

Водночас ні Постанова № 121, ні Основи не передбачають обов'язковості укладення договору про надання медичної допомоги між українським закладом охорони здоров'я та іноземним громадянином. Така прогалина в українському законодавстві створює правову невизначеність у

¹ Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та компенсації вартості медичних послуг і лікарських засобів, наданих іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово проживають або перебувають на території України : постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2014 № 121. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2014-п>.

² Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

³ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

⁴ Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб : постанови Кабінету Міністрів України від 05 липня 2024 року № 781. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2024-п>.

питаннях регулювання взаємовідносин між іноземними пацієнтами та закладами охорони здоров'я. Це вказує на необхідність внесення відповідних змін до національної нормативно-правової бази з метою усунення існуючого недоліку.

Відповідно до ч. 3 ст. 14 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» забороняється вилучення анатомічних матеріалів у живих осіб, які є іноземцями, що незаконно перебувають на території України¹. Це єдина заборона, яка передбачена у законодавстві України, щодо участі іноземців у медичних операціях.

Теоретичні засади укладення договору про надання медичних послуг були досліджені у працях вітчизняних науковців. Так, однією з перших наукових праць, присвячених вивченню основних теоретико-практичних проблем, що виникають під час запровадження договірної регулювання правовідносин між пацієнтом та лікувальним закладом охорони здоров'я в контексті реформи системи охорони здоров'я, є стаття В. І. Теремецького у співавторстві з іншими українськими науковцями. У цій роботі на основі аналізу договірної регулювання правовідносин між лікарем та пацієнтом в інших країнах, запропоновано врахувати позитивний досвід реформування системи охорони здоров'я в Англії, який на думку авторів, є найбільш оптимальним і ефективним для впровадження в Україні².

І. В. Чеховська та В. І. Теремецький у колективній монографії зосередили увагу на проблемі забезпечення рівного доступу до медичних послуг і медикаментів. На думку вчених, ця проблема є актуальною не лише для країн, що розвиваються, але й для розвинених європейських держав³.

Р. В. Майданик зазначає, що сторонами договору про надання медичних послуг є медичний заклад і пацієнт. Отримувачем медичних послуг є пацієнт, тобто людина, яка звернулася до медичного закладу з метою надання медичної допомоги. Надавачем медичної послуги є медичний працівник, який працює у закладі охорони здоров'я, до якого звернувся пацієнт⁴. Н. М. Зільник зауважує, що виконавцем договору про надання медичних послуг повинен бути той заклад охорони здоров'я або практикуючий лікар, які мають ліцензію на медичну практику⁵. Н. О.

¹ Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19/find?text>.

² Теремецький В. І., Муzychук А. Н., Салманова Е. Ю., Казначеева Д. В., Кныш С. В. Укрепление договорных начал в правоотношениях между пациентом и лечебным заведением при реформировании системы здравоохранения в Украине. *Georgian Medical News.* 2018. No 11 (284) С. 155–159. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/830/Teremetsky_Georgian%20Medical%20News%20No%2011.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

³ Чеховська І. В., Теремецький В. І. Система гарантій захисту прав людини у приватних відносинах, що виникають у зв'язку із наданням медичних послуг (підрозділ 3.7). Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі: *монографія* / за заг. ред. І. В. Чеховської. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. С. 461. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/625>

⁴ Майданик Р. В. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право.* 2010. № 5. С. 63.

⁵ Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 9. С. 75.

Абрамович наголошує, що предметом договору про надання медичних послуг є сукупність певних дій медичного характеру, які надаються закладом охорони здоров'я або лікарем з метою задоволення потреб людини у покращенні або відновленні її стану здоров'я, за які така особа зобов'язана сплатити погоджену суму коштів¹.

Цю позицію підтримує І. В. Горіславська, яка акцентує увагу на специфічному предметі договору про надання медичних послуг, яким є саме медична послуга. Специфічною характеристикою такої послуги є те, що вона споживається в процесі провадження медичної діяльності та не передбачає отримання визначеного медичного результату². Така особливість вимагає детального нормативного регулювання для забезпечення правової визначеності та ефективного захисту прав як пацієнтів, так і медичних закладів. Таким чином, договір медичної послуги укладається між пацієнтом та закладом охорони здоров'я стосовно надання медичних послуг, тобто певних дій лікувального характеру, які споживаються у процесі надання.

В. К. Маковій наголошує, що укладення і виконання договору про надання медичних послуг регулюється нормами цивільного законодавства та Закону України «Про захист прав споживачів»³. Дійсно, правові засади укладення, виконання і розірвання договорів про надання послуг встановлені у ст. ст. 901–907 ЦК України. Відповідно до ст. 901 ЦК України за договором про надання послуг виконавець зобов'язується за завданням замовника надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу⁴.

Виходячи з положень ст. ст. 901, 903, 905 ЦК України, істотними умовами договору про надання послуг є характеристика самої послуги, розмір плати по договору та строк її надання. Названі норми цивільного законодавства поширюються також і на договори про надання медичних послуг. Зазначимо, що згідно з п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» послугою вважається діяльність виконавця з надання споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб⁵. Вказане поняття характеризує також і медичну послугу. Н. М. Зільник вважає, що до істотних умов договору про надання медичної допомоги слід віднести також вимоги

¹ Абрамович Н. О. Особливості укладення, зміни та припинення договору про надання медичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 5.

² Горіславська І. В. Окремі питання договору про надання медичних послуг. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. Vol. 11. № 1. С. 87.

³ Маковій В. П. Співвідношення публічного та приватного інтересу у сфері надання медичних послуг за програмою медичних гарантій. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2020. № 10 (22). С. 121.

⁴ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

⁵ Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

до якості медичної послуги¹. Але вважаємо, що вимоги до якості медичної послуги охоплюються предметом договору. Отже, ЦК України не містить окремої глави, яка б регулювала особливості укладення договору про надання медичних послуг. Але загальні положення цивільного законодавства і законодавства про захист прав споживачів повинні застосовуватися під час укладення і виконання договорів про надання медичних послуг.

Норми Основ містять поняття договору про медичне обслуговування населення. Але відповідно до ст. 18 Основ цей договір укладається між розпорядником бюджетних коштів та закладом охорони здоров'я, який надає медичну і реабілітаційну допомогу за рахунок бюджетних коштів². Тобто такий договір не може бути укладений з окремим громадянином, в тому числі громадянином іноземної держави.

Водночас згідно з ч. 3 ст. 79 Основ заклади охорони здоров'я та реабілітаційні заклади мають право самостійно укладати договори з іноземними фізичними та юридичними особами, а також здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до законодавства³. Водночас зазначена норма не уточнює, які саме види договорів можуть бути укладені з іноземними контрагентами. Імовірно, під цим положенням можуть розумітися, зокрема, договори про надання медичних послуг, що потребує чіткого нормативного закріплення для усунення правової невизначеності.

Також норма права, закріплена у ч. 3 ст. 79 Основ, надає закладам охорони здоров'я право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Однак у ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» серед видів такої діяльності не зазначено надання медичних послуг⁴. Водночас серед різновидів зовнішньоекономічної діяльності вказано надання туристичних послуг.

Враховуючи, що ч. 4 ст. 4 Закону України «Про туризм» визначає лікувально-оздоровчий туризм як один із видів туризму в Україні, можна дійти висновку, що здійснення зовнішньоекономічної діяльності закладами охорони здоров'я потенційно охоплює надання медичних послуг іноземним громадянам. Проте для вдосконалення правового регулювання у цій сфері доцільно внести зміни до ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», доповнивши її положенням про надання медичних послуг іноземним громадянам як окремий вид зовнішньоекономічної діяльності. Це сприятиме усуненню правових колізій та створенню чітких умов для розвитку медичного туризму.

Р. В. Майданик стверджує, що в українському законодавстві відсутні

¹ Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 76.

² Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

³ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

⁴ Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

типові умови договору про надання медичних послуг, тому різні медичні заклади практикують укладення із пацієнтами різних договорів з урахуванням специфіки лікування¹. Т. В. Блащук звертає увагу на те, що у медичній практиці приватно-практикуючих лікарів та приватних закладів охорони здоров'я відносини між пацієнтом і лікарем регулюються шляхом підписання готових форм договору, які розробляються безпосередньо в закладі охорони здоров'я. Однак в Україні відсутні типові офіційні умови договору про надання медичних послуг, що ускладнює уніфікацію підходів до їх укладення². Отже, кожен заклад охорони здоров'я має самостійно розробляти типові форми договорів, керуючись загальними положеннями цивільного законодавства, що регулюють укладення договорів про надання послуг. Це вимагає врахування особливостей медичних послуг, прав та обов'язків сторін, а також забезпечення відповідності таких договорів загальним принципам цивільного права. Уніфікація типових форм договорів могла б сприяти підвищенню правової визначеності та ефективності правового регулювання у сфері медичних послуг.

Відповідно до ст. 16 Основ в Україні можуть бути створені державні, комунальні та приватні заклади охорони здоров'я³. Медичні заклади, засновані на приватній формі власності, не обмежені у можливості надавати медичні послуги за плату окремим фізичним особам, зокрема й іноземцям. Водночас державні та комунальні заклади охорони здоров'я надають медичні послуги на підставі договорів з Національною службою охорони здоров'я України в межах програми державних медичних гарантій.

Перелік випадків, за яких заклади охорони здоров'я державної або комунальної форми власності можуть надавати послуги з медичного обслуговування населення за плату, визначений у Постанові № 781. До таких випадків належать надання медичних послуг, які не покриваються програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, а також надання медичних послуг без направлення лікаря⁴. Відповідно до цих умов, медичні послуги можуть надаватися і іноземцям.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»⁵, держава гарантує надання медичної допомоги за рахунок коштів державного бюджету лише громадянам України та іноземцям, які постійно проживають на території України. Таким чином, іноземці, які тимчасово відвідують Україну, не мають

¹ Майданик Р. В. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право*. 2010. № 5. С. 64.

² Блащук Т. В. Договір про надання медичних послуг (медичного обслуговування) в умовах реформи медичної галузі. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 2 (16). С. 3.

³ Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

⁴ Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб : постанови Кабінету Міністрів України від 05 липня 2024 року № 781. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2024-p>.

⁵ Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.

права на безоплатне медичне обслуговування в рамках програми державних гарантій. Це означає, що такі особи можуть отримувати медичні послуги у закладах охорони здоров'я України лише за власний рахунок або коштом третіх осіб, наприклад, страхових компаній. Тому у тексті Постанови № 781 варто передбачити окремий пункт, що конкретизує надання медичних послуг іноземцям за рахунок коштів фізичних або юридичних осіб. Така норма сприятиме підвищенню правової визначеності та дозволить чітко врегулювати порядок оплати медичних послуг для іноземних громадян.

Істотні та звичайні умови договору про надання медичних послуг встановлені у законодавстві. Так, відповідно до ст. 638 ЦК України істотною умовою договору є його предмет. Згідно зі ст. ст. 903 і 905 ЦК України істотними умовами договору про надання послуг є строк надання таких послуг і плата виконавцеві¹. Стосовно договорів про надання медичних послуг слід зазначити, що вони мають особливий предмет – медичну послугу. Визначення медичної та реабілітаційної послуги закріплено у ст. 1 Основ. Вимоги до якості надання медичних послуг встановлені у медичних стандартах, клінічних протоколах і протоколах надання реабілітаційних послуг, що передбачено ст. 14-1 Основ. Крім того, у ст. ст. 35, 35-1 і 35-2 Основ встановлені вимоги до надання екстреної, первинної та спеціалізованої медичної допомоги². Таким чином, законодавство встановлює низку вимог до предмета договору про надання медичних послуг, які повинні виконуватися у кожному закладі охорони здоров'я.

Н. М. Зільник підкреслює, що пацієнт через відсутність спеціальних знань рідко може впливати на визначення переліку медичних послуг, необхідних для його лікування. Як правило, вибір таких послуг здійснює лікар. Пацієнт укладає договір про лікування з певним закладом охорони здоров'я, однак конкретний перелік медичних послуг визначає медичний працівник у процесі лікування³. І. В. Горіславська зазначає, що на якість медичних послуг впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зокрема, до зовнішніх чинників належать вимоги законодавства, тоді як серед внутрішніх чинників варто відзначити рівень професійної кваліфікації медичних працівників та належне матеріально-технічне забезпечення закладів охорони здоров'я⁴. Отже, можна погодитися з дослідниками, що договір про надання медичних послуг зазвичай передбачає лікування конкретного пацієнта в певному закладі охорони здоров'я, тоді як конкретні медичні послуги уточнюються під час лікувального процесу.

Згідно із абз. 2 п. 2 Постанови № 121 вартість медичної допомоги, наданої іноземцю, який тимчасово перебуває на території України,

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

² Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

³ Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 77.

⁴ Горіславська І. В. Окремі питання договору про надання медичних послуг. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. Vol. 11. № 1. С. 86.

визначається закладом охорони здоров'я, який її надав, у встановленому МОЗ порядку¹. Отже, порядок визначення вартості медичних послуг повинно встановити МОЗ України. Вартість таких послуг відіграє роль ціни у договорі про надання медичних послуг.

Методика розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування населення дійсно затверджена окремою постановою уряду України у 2017 році². Але цей підзаконний акт регулює умови розрахунку вартості медичних послуг, які надаються в межах програми державних гарантій медичного обслуговування населення. Тобто розрахунок вартості медичних послуг, які надаються іноземцеві в українських закладах охорони здоров'я, на підставі цього підзаконного акта здійснити не можна. Отже, потрібно розробити і затвердити окрему методику розрахунку вартості послуг з медичного обслуговування іноземних громадян у закладах охорони здоров'я України.

Стосовно строку договору про медичне обслуговування населення науковці висловлюють різні точки зору. О. В. Темченко та Н. О. Абрамович стверджують, що строк договору про медичне обслуговування пацієнта визначається тривалістю лікування³. І. В. Горіславська та А. Р. Андрощук зауважують, що договір про надання медичних послуг може передбачати виконання конкретних медичних операцій, а може укладатися для тривалого лікування⁴. Таким чином, залежно від потреб пацієнта у наданні конкретних медичних послуг строк договору про надання медичних послуг може бути різним.

Висновки. Укладення договору про надання медичних послуг іноземцям регулюється такими законодавчими актами України, як Цивільний кодекс України, Основи законодавства України про охорону здоров'я, Закон України «Про захист прав споживачів», «Про туризм», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», «Про правовий статус іноземців», а також підзаконними актами, які встановлюють особливості надання медичної допомоги іноземцям. Специфіка укладення договорів про надання медичних послуг іноземцям в українських закладах охорони здоров'я полягає в наступному:

¹ Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та компенсації вартості медичних послуг і лікарських засобів, наданих іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово проживають або перебувають на території України : постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2014 № 121. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2014-p>.

² Про затвердження Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1075. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-2017-p>.

³ Темченко О. В., Абрамович Н. О. Пацієнт як учасник договору про надання медичних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 32. Том 2. С. 90.

⁴ Горіславська І. В., Андрощук А. Р. До питання суб'єктного складу договору про надання медичних послуг. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 204.

- законодавство України встановлює загальні умови укладення договорів про надання послуг, але не регулює особливості укладення договорів про надання медичних послуг;

- законодавство про туризм встановлює такий вид туризму, як лікувально-оздоровчий, але детально не регулює порядок здійснення такої діяльності;

- медична допомога іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України, надається на платній основі, але методики розрахунку вартості медичних послуг, які надані іноземцям в українських закладах охорони здоров'я, досі не затверджено;

- заклад охорони здоров'я, який надав медичні послуги на платній основі, повинен мати підтвердні документи, тобто укладений у письмовій формі договір про надання медичних послуг;

- типова форма договору про надання медичних послуг іноземним громадянам не розроблена і не затверджена жодним органом влади.

Для вдосконалення правового регулювання укладення договорів про надання медичних послуг іноземцям доцільно внести такі зміни та доповнення до українського законодавства:

- закріпити у ЦК України особливості укладення договорів про надання медичних послуг;

- детально врегулювати у Законі України «Про туризм» особливості провадження діяльності з лікувально-оздоровчого туризму;

- у Законі України «Про правовий статус» іноземців передбачити, що медичні послуги іноземцям, які тимчасово перебувають на території України, надаються на платній основі на підставі договору про надання медичних послуг, який укладається у письмовій формі;

- розробити і затвердити методики розрахунку вартості медичних послуг, які надаються іноземцям в українських закладах охорони здоров'я;

- розробити і затвердити типову форму договору про надання медичних послуг іноземцям;

- у постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб» від 5 липня 2024 року № 781 слід передбачити окремий вид платного медичного обслуговування, а саме надання медичних послуг іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути спрямовані на розробку пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання медичного туризму загалом, а також на вивчення особливостей укладення договорів про надання медичних послуг іноземним громадянам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Н. О. Особливості укладення, зміни та припинення договору про надання медичних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 4–7.

2. Блашук Т. В. Договір про надання медичних послуг (медичного обслуговування) в умовах реформи медичної галузі. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2017. № 2 (16). С. 1–14.

3. Горіславська І. В. Окремі питання договору про надання медичних послуг. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. Vol. 11. № 1. С. 85–91. URL: <https://doi.org/10.31548/law2020.01.010>.

4. Горіславська І. В., Андрощук А. Р. До питання суб'єктного складу договору про надання медичних послуг. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 202–205. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-40>.

5. Деякі питання надання послуг з медичного обслуговування населення за плату від юридичних і фізичних осіб : постанови Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 № 781. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2024-п>.

6. Зільник Н. М. Договір про надання медичних послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 73–76. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/16>.

7. Майданик Р. В. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право*. 2010. № 5. С. 52–66.

8. Маковій В. П. Співвідношення публічного та приватного інтересу у сфері надання медичних послуг за програмою медичних гарантій. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2020. № 10 (22). С. 118–124. URL: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.10.22.118-24>.

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

10. Порядок надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та компенсації вартості медичних послуг і лікарських засобів, наданих іноземцям та особам без громадянства, які тимчасово проживають або перебувають на території України : постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2014 № 121. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2014-п>.

11. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.

12. Про правовий статус іноземців : Закон України від 22.09.2011 № 3773-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17/find?text>.

13. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

14. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

15. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19/find?text>.

16. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

17. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.

18. Про затвердження Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1075. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-2017-п>.

19. Темченко О. В., Абрамович Н. О. Пацієнт як учасник договору про надання медичних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 32. Том 2. С. 88–92.

20. Теремецький В. И., Музычук А. Н., Салманова Е. Ю., Казначеева Д. В., Кныш С. В. Укрепление договорных начал в правоотношениях между пациентом и лечебным заведением при реформировании системы здравоохранения в Украине. *Georgian Medical News*. 2018. No 11 (284) С. 155–159. URL: https://repository.ndipp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/830/Teremetsk_y_Georgian%20Medical%20News%20No%2011.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

21. Теремецький В. І., Батрин О. В., Косиця О. О. Адміністративно-правові вимоги до закладів охорони здоров'я в Україні, які надають медичні послуги сурогатного материнства. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 398–409. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.36>.

22. Теремецький В. І., Подзіров А. О. Правове становище суб'єктів владних повноважень у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 1. С. 169–181. DOI:10.33766/2524-0323.97.169-181.

23. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

24. Чеховська І. В., Теремецький В. І. Система гарантій захисту прав людини у приватних відносинах, що виникають у зв'язку із наданням медичних послуг (підрозділ 3.7, С. 459–504). Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі: монографія / за заг. ред. І. В. Чеховської. Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 566 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/625>.

25. Teremetskyi V., Stefanchuk M., Muzyka A., Cherniak O., Liubchenko O., Subina T., Pasichnyk, V. Current State and Development Perspectives of Legal Regulation for Providing Cosmetological Services in Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2021. Vol. 24, Special Issue 1: Business Ethics and Regulatory Compliance. 1-8. <https://www.abacademies.org/articles/current-state-and-development-perspectives-of-legal-regulation-for-providing-cosmetological-services-in-ukraine.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2024

Denys S. ASTAFIEV,

PhD in Economics

(State organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, Ukraine)

LEGAL PRINCIPLES OF CONCLUDING A CONTRACT FOR THE PROVISION OF MEDICAL SERVICES TO FOREIGNERS TEMPORARILY STAYING IN UKRAINE

The article focuses on the specifics of contract agreements for medical services offered to foreigners temporarily residing in Ukraine. The legislation of Ukraine does not specifically address contract details for medical service provision. Medical care for foreign citizens temporarily staying in Ukraine is provided for a fee; however, the methodology for calculating the cost of medical services for foreigners has not been approved yet. Healthcare institutions that offer medical services for a fee must have supporting documents and a written contract.

Amendments are proposed to Ukrainian legislation regarding contracts for medical services to foreigners. It is suggested that the Civil Code of Ukraine and the Law of Ukraine on Tourism should outline the specific provisions for entering into contracts for medical services and address the unique aspects of medical and health tourism activities. The proposed Law of Ukraine On the Legal Status of Foreigners stipulates that medical services for foreigners temporarily residing in Ukraine are offered on a paid basis. These services will be provided in accordance with a written contract.

Key words: *legal regulation, contract, medical services, foreigners, health care institution, medical tourism, treatment.*